

Şerafettin Gölcük ile Türkiye’de Kelâm Çalışmaları Üzerine

Muhterem hocam bize çalışmalarınız bağlamında hayat hikayenizden bahseder misiniz?

İlkokulu, Ödemiş’in bir köyü olan Beydağ Bucağı’nın Yağcılar Köyü’nde bitirdim. Mezuniyet gününde on bir öğrenciden sadece ben “Okumak istiyorum.” demiştim. Babam, merhum ve mağfur Hafız Abdullah Efendi de okumamı istiyor, 1950 yılı şartlarında bir eğitim kurumu arıyordu. 1953 yılı bahar aylarında Ödemiş’te açılan Kur’ân kursunda kendimi buldum. Okuma serüvenim bu kursta başlar.

Osmanlı bâkiyesi mollaların, çok iyi hazırlanmış bir program çerçevesinde, bize Kur’ân, Fıkıh, Akaid ve Siyer dersleri verdiklerini bugün büyük bir memnuniyetle hatırlıyor, onlara ve kurs yöneticilerine, bütün yardımseverlere dualar ediyor, onların Allah’ın rızasına ve rahmetine nail olmalarını büyük bir iştiyak ve arzuyla diliyorum.

Ödemiş Kur’ân Kursundaki bir yıllık öğrenim hayatımız bizim daha sonraki yıllardaki eğitim serüvenimizin temelini oluşturur. Yurt müdürümüz emekli eğitmen Said Can ufukumuzu açan kişi olmuştur. Bizi teşvik etmiş, okumaya olan hevesimizi canlı örneklerle âdetâ kamçalamıştır. Fıkıh hocamız Genevli Halil Efendi, Siyer hocamız ilçe müftümüz Ali Öğütçü, Kur’ân hocamız Büyük Camii İmam-Hatibi Kuyucu Hafız Hüseyin Efendi, Talim ve Tecvid hocamız Bezdegümeli Hüseyin Efendi, örnek aldığımız kendileri gibi olmak istediğimiz hocalarımızdı. Elimizde Numan Kurtulmuş’un *Amentü Şerhi* ile Ahmet Hamdi Akseki’nin *İslâm Dini* kitabı vardı ve *Karabaş Tecvidi*’ni ezberlemiştik.

1954 yılında kendimizi İzmir Kestane Pazarı Kur’an Kursunda bulduk. Oradaki hava Ödemiş’ten çok farklıydı. Kurs hocaları ve dernek yöneticileri Ödemiş’teki-lerden değişik konumdaydılar. Simavlı Ali Efendi Arapça hocamız, Salih Tanrıbu-ruğu Fıkıh hocamız olarak dikkati çeken üstadlardı. Hafızlık çalışmalarımızda

altıncı sayfaya kadar gelmiştik. Arapça öğrenimine, “Emsile, Bina, Maksud, Avamil ve İzhar” kitaplarını okumaya başlayınca, maalesef şahsî gayretlerime rağmen hafızlığa devam edemedik. Zaten 1954’ün eğitim yılında İzmir İmam Hatip öğrencisi olmuştuk.

Kestane Pazarı’ndaki çok yararlı ve verimli öğrenimimiz ancak bir yıl sürdü. Dernek ile İmam Hatip Okulu müdürü arasındaki anlaşmazlıktan dolayı bu sefer İstanbul İmam Hatip’te ikinci sınıf öğrencisi olarak iki ay öğrenim görebildim. İzmir İmam Hatip Lisesi müdürünün talebi üzerine Kestane Pazarı’nın İstanbul’daki on beş, Ankara’daki on beş ve Konya’daki otuz öğrencisi örfi idare komutanlığının emri üzerine İzmir’e döneceklerdi.

Tekrar İzmir İmam Hatipe dönemedik. Ödemiş’te ortaokul ve liseyi okumak durumunda kaldık. Ancak Ödemiş ve İzmir Kur’an kurslarıyla İzmir ve İstanbul İmam Hatip Okullarındaki gördüklerim, tanıdıklarım ve edindiğimiz birikim ile altyapı bizi, Allah’ın lütfu ve inayeti sayesinde sırât-ı müstakîmden ayırmadı. Ödemiş’te ortaokul ve liseyi okurken Arapça öğrenimine yine bir Osmanlı mollası olan Ali Şah Hocam ile devam ettik. Nihayet kızıl elmamız olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin 540 No’lu öğrencisi olduk.

Ortaokul ve lisede okurken vaazlar vermeye, mukabele okumaya devam ettik. İlahiyatta iyi bir talebelik devresinden sonra din ilimleri alanında kendimizi yetiştirmek, imrendiğimiz bize örnek olan hocalarımızın hayru’l-halefi olmak istiyorduk. Ancak İlahiyat Fakültesinde yoğun bir şekilde felsefe ve sanat tarihi okuduk. Biraz da din ilimleri tahsili yaptık. İlmihal bilgisi geleneğinden İslâm’ın bir hayat sistemi, bir medeniyet, bir hukuk düzeni olduğunu Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, Prof. Dr. M. Tayyib Okiç ve Prof. Dr. Muhammed Tanci gibi ilim adamlarını tanıdıktan sonra öğrenebildik. Türkiye dinî ilimlerin, Kur’ân eğitim ve öğretiminin akla, hayale gelmedik metotlarla yasaklandığı bir dönemden korkarak ve ürkerek çıkma çabasındaydı. Demokrat Parti iktidarının nispeten ve kısmen din ve vicdan hürriyeti alanındaki rahatlatıcı uygulamaları, İmam Hatip Okullarının açılması, radyoda dinî konuşmaların ve mevlid yayınlarının yapılması, okullara ihtiyarî din dersi konulması vb. çalışmalar vatandaşın dinî gayretlerini kamçıladı. Sonuçta din, İslâm ilimleri Türkiye’nin gündeminde açıkça yer almaya başladı.

İlahiyatta kelâm derslerimize Mısır’da tahsilini yapmış asistan Kemal Işık geliyor ve derslerinde not tutturuyordu. Kırk beş, elli sayfalık bir hacimde olan bu notların içeriğinde Allah isminin Arapça “elihe”den mi yoksa “velihe”den mi geldiği önemli bir yer işgal ediyordu. Müfredat ve muhteva olarak İlahiyat Fakültesinde aradığımızı bulamadık. İslâmî ilimler tahsilimizi, Kelâm ilmiyle irtibatımızı tam olarak sağlayamadık ve tesis edemedik.

Doktoranızı yurt dışında yaptığınızı biliyoruz. Bu yıllardan bahsedebilir misiniz?

İlahiyat Fakültesini 1964 yılı haziran ayında bitirdikten sonra yedek subay olarak vatanî görevimizi ifa edip 1967 yılında doktora öğrenimi yapmak üzere kendimizi Paris’te bulduk. Fransa’da bir doktora tezi yazabilecek düzeyde Fransızca öğrenmek için olağan dışı gayretlerimiz oldu. Sorbonne Üniversitesinde Jacques Berque danışmanlığında tez çalışmalarımızı yaptık. Paris’te, geniş bir kültür çevresinde hem müsteşriklerden hem de orada bulunan İslâm ülkelerinin değişik kesimlerinden gelen ilim ve fikir adamlarından çok istifade ettik. Üzerimizde bulunan kompleksi atarak âdetâ kendimize geldik. Bunların başında, bizim fiilen danışmanlığımızı yapan büyük âlim Prof. Dr. Muhammed Hamidullah gelir. Paris’te bir Türk kolonisi halinde yaşadık. Kimler yoktu ki... İhsan Süreyya Sırma, M. Said Yazıcıoğlu, Salih Akdemir, Münir Koştaş, Emrullah Yüksel, Mustafa Tahralı, İbrahim Canan, Ünver Günay, Hayrani Altuntaş, Sabri Hizmetli ilk akla gelen isimlerdir.

Doktora tezimiz, “Kur’ân ve Mekke” adıyla İz Yayıncılık tarafından yayınlandı. Paris’te çok verimli ve yararlı günler geçirdik. Tez konusunu değişik kesimlerden öğretim üyeleriyle istişareler yaparak belirledik. Doktora derslerimizin devamı ve tez yazım süresince günde on dört saat çalışarak çeşitli kültürel etkinliklere katılarak kendimizi milletimize ve ümmetimize hizmet için hazırladık. Rabbimizin kerem ve ihsanıyla 1972 sonunda “Doktor” unvanı alarak güzel yurdumuza geri döndük. Doktora jürimde danışman hocamla birlikte Prof. Dr. Muhammed Hamidullah ve Adam Malik yer almıştı. Ülkemize döndükten sonra on iki yıl Erzurum Atatürk Üniversitesi, yirmi iki yıl da Konya Selçuk Üniversitesinde çalışma imkânı bulduk. Konya’da 1996 yılında Kelâm Bilim Dalı öğretim elemanlarının ilk toplantılarını yapma fırsatını Rabbim bize nasip etti. O günden bu güne İlahiyat Fakültelerinde kesintisiz olarak devam eden bu bilimsel ve kültürel etkinlik Türkiye kelâmcılarına Allah’ın bir lütuf ve ihsanıdır.

Hocalarım arasında Bosnalı Prof. Dr. Muhammed Tayyib Okiç, Hindistan/ Haydarabathlı Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, Fas/Tancaı Prof. Dr. Muhammed Tanci’den özellikle bahsetmem gerekir. Zira biz bu hocalarımızdan İslâm’ın bir ümmet, bir merhamet ve muhabbet medeniyeti olduğunu öğrendik. Prof. Dr. Jacques Berque başta olmak üzere Fransız müsteşrikleri bizim ufukumuzun açılmasında, İslâm’ı tanımada, Müslümanların sorunlarının çözümünde bütüncül yaklaşım tarzını benimsememizde büyük rolleri olmuştur. Biz bu hususları *Ümmetle Birlikte* adıyla yayınlanan kitabımızda ayrıntılı bir biçimde ele alıp işledik. Bu arada Türkiye’de Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Prof. Dr. Talat Koçyiğit ve Prof. Dr. Hüseyin Atay hocalarımızı asla unutamayız.

Yurt dışında beraber olduğumuz arkadaşlarımız dışında gerek Erzurum’da gerekse Konya’da eğitim öğretim hizmetlerimiz esnasında, bu yolun yolcusu olan

pek çok kardeşimle yollarımız da kesişti. Uhuvvet ortamında hem dünyada hem de ahirette bize yararları dokunacak hukukî ve manevî kardeşlikler oluştu. Burada bazılarının isimlerini vermek isterim ama isimlerini veremediklerim açısından acaba bir sıkıntı oluşur mu diye kendi kendime soruyorum. Bu kardeşlerim hepsi birbirlerinden değerli ilim erbabıdır. Siyaset, Diyanet, İlahiyat camiasında kendileriyle birlikte olduğum pek çok arkadaşım, kardeşim var. Onların hepsinden Allah razı olsun.

Öğrencilerimiz için de aynı şeyleri ifade etmek durumundayım. Söz konusu isimlerin bir kısmı hoca olarak, arkadaş ve öğrenci olarak yukarıda bahsi geçen *Ümmetle Birlikte* kitabımızda yer almaktadır.

Alanın kurucu isimlerinden biri olarak oldukça önemli çalışmalar yaptığınızı da biliyoruz. Bizlere kitap çalışmalarınızdan bahsedebilir misiniz?

Erzurum'da başlayan telif, tercüme ve kitap çalışmalarımız Konya'da aynı şekilde verimli ve olumlu bir istikamette devam etti

Erzurum'da düşündüğüm, büyük bir boşluk ve ihtiyaç olduğunu hissettiğim bir Kelâm kitabı yazma ve özellikle öğrencinin ve öğretim elemanının eline verme düşüncemiz, Konya'da Süleyman Toprak'la birlikte, ortak çalışmamız sonucunda meyvesini verdi. 1988 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin ilk yayını olarak ilim dünyamızın istifadesine sunuldu. Bu *Kelam* kitabımızı bir malumat kitabı olarak hazırladık.

Tarih, ekoller, problemler kitabın asıl muhtevasını oluşturdu. Ara baskısıyla birlikte 8 baskısı yapılan kitabımız pek çok İlahiyat Fakültesinde ders kitabı olarak okutuldu. Halen birçok fakültemizin hocaları talebeleri tarafından okutulmakta ve okunmakta olan *Kelam* kitabımız, Allah'a şükürler olsun büyük bir rağbet ve ilgiye mazhar oldu. *Kelam* kitabını üniversiteden sonra Konya'da Tekin Kitabevi neşretmektedir.

1989 yılı *İslâm Akaidi* kitabımızın neşir hayatına atıldığı yıl oldu. Erzurum'da hazırladığımız bu kitabımız, mevcut akaid kitaplarından biraz farklı nicelik ve nitelikte oluşturuldu. Esra Yayınları sahibi Mustafa Çalışkan, *İslâm Akaidi*'ni daha sonra Kitap Dünyası yayınları arasında ve en son 2009 yılında olmak üzere altı defa basıp okuyucunun istifadesine sundu. Bu kitabımız da büyük bir ilgiye mazhar oldu.

Kur'an'da İnsanın Değeri kitabımız Esra Yayınları tarafından 1990 yılında *Allah Kur'an İnsan* başlığı ile tekrar okuyucuya takdim edildi.

İlahiyat Fakültelerinin ihtiyacı olan bir kitap da Kelâm tarihi idi. Bunun büyük ve önemli bir eksikliği olduğunu görüyor, doçentlik yıllarımdan itibaren hazırlık yapıyordum. Bizim ilim ve irfan tarihimizde pek çok bilim dalının tabakat kitapları ve ansiklopedileri vardır. Ancak mütekelimlerle ilgili bir eser bu konuda mevcut

değildi. *Tabakatü'l-Mu'tezile* olarak küçük bir risale mevcutsa da bu ihtiyacı karşılamaktan öte bir eserdir. Bu boşluğu doldurmak ve eksikliği gidermek niyet ve amacıyla; kişileri, eserlerini ve görüşlerini ana gaye edinen *Kelâm Tarihi*'mizi kaleme aldık. 1992 yılında Esra Yayınları arasında yayın hayatına atılan ve ihtiyaç sahipleriyle buluşan bu kitabımız da, Rabbime hamd olsun, içinde kendilerinden bahsedilen selef-i salihinin bereket ve ruhaniyetleri sebebiyle derin, engin ve büyük bir ilgiye mazhur oldu. Önce Esra Yayınlarının sonra Kitap Dünyası Yayınevinin sahibi büyük nâşir Mustafa Çalışkan tarafından 2012 yılında yedinci defa basıldı ve ilim dünyamıza sunuldu.

Ebü'l-Vefa et-Teftâzânî'den çevirdiğimiz *Kelam Ilminin Belli Başlı Meseleleri* adlı tercümemiz, bu sefer *Ana Konularıyla Kelam* ismiyle Kitap Dünyasının Konya'da ikinci baskısı olarak neşredildi.

Kur'ân'daki insanı, doğumdan ölüme, bir bütün olarak ele alan kendimize ait özgün bir çalışma ve araştırma addettiğimiz *Kur'an ve İnsan* kitabımız Esra Yayınlarınca 1996 yılında yayımlandı. Aynı kitap gözden geçirilmiş ve bazı ilaveler yapılmış şekliyle Kitap Dünyasınca 2009 yılında ikinci baskı olarak okuyucusuyla buluştu.

Kelam Açısından İnsan ve Fiilleri adıyla daha önce Kayıhan Yayınları arasında neşredilen ve ödül alan kitabımız bu defa Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları arasında *Bakillani ve İnsanın Fiilleri* ismiyle 1997 yılında yer aldı.

Din ve Toplum kitabımız bazı önemli tebliğ, makale ve araştırmalarımızın yer aldığı bir kitap olarak Esra Yayınları arasında 2000 yılında yer buldu. Telif ve tercüme olarak yayımlanmış 15 kadar kitabımız şu andan tedavülde bulunmaktadır. Sadaka-i câriye olarak ümmetin istifadesine sunulmuş bu kitaplarımız yarın ukbâda kurtuluşumuza, Rabbimin bize rahmet nazarıyla bakmasını temin edeceğine, onun rızasını kazanmaya vesile olacağına dair büyük bir ümit besliyoruz. İnşallah öyle olur...

Prof. Dr. Suphi Salih'ten tercüme ettiğimiz *Ölümden Sonra Diriliş* ile İmam Muhammed Pezdevî'den Türkçemize kazandırdığımız *Ehl-i Sünnet Akaidi* isimli eserler Kayıhan Yayınları arasında müteaddit basımları yapılmış ve halkımızın istifadesine sunulmuş kitaplardır.

Daha önce bahsi geçtiği gibi *Kur'an ve Mekke* adlı doktora tezimizin Türkçesi olup İz Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır.

Ümmetle Birlikte ise yaşanan bir hayatı ve bazı hatıraları ihtiva eden kitabımızdır. Bu kitap Konya Kitap Dünyası tarafından neşredilmiştir.

Kırk iki yıllık eğitim ve öğretim hizmetinden sonra 2008 yılı sonu itibariyle devletimiz hukuk sistemine göre resmîyette fiilen görevden ayrıldık. Ancak ben

kendimi ucu açık bir tatile çıkmış veya çok az kullandığı izinlerini kullanmakta olan bir kişi olarak düşünüyorum, hiçbir peygamberin özellikle evrensel tek peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v)'in asla emekli olmadıkları gerçeğinden hareketle, onun ümmetinin bir ferdi olarak karınca kararınca yedi yaşımdan beri içinde olduğum ve büyük bir zevk ve heyecan duyduğum dinî gayretlerime her alanda Allah'ın lütuf ve ihsanıyla devam ediyorum. Ben artık serbest çalışma ortamının bir üyesiyim.

Konya'dayken 1992-99 yıllarında yedi yıl süreyle Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği, 2009-2015 yıllarında Türkiye Diyanet Vakfı'nda 2. Başkan ve Denetim Kurulu Başkanlığı gibi görevlerde bulunma imkânını Rabbim bize bahşetti.

Türkiye'de kelâm çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz?

Pek çok etkenin kelâm ilminin doğuşuna sebep olduğu bilinmektedir. Kelâm ilminin ana konusunu İslâm akaidi oluşturur. Hatta gerçek anlamda bir İslâm felsefesinden söz etmek gerekirse bunun kelâm ilmi olduğunu söylemek yerinde olur. Zira kelâmda asıl olan Kur'an nassıdır. Kelâm, Kur'an'ı hareket noktası kabul ederek akli araştırmaya yer verir ve bir tür Kur'an felsefesi haline gelir. Kelâm doğuşundan, bir disiplin haline gelişine ve günümüze kadar İslâm bünyesinde yer almış onun delillerini Kur'an ayetleri oluşturmuştur. İslâm ilimleri arasında ilk tedvin edilen bilim dalı kelâmdır. Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra onun yerine kimin geçeceği konusu ve sahâbe arasında cereyan eden siyasî görüşler sonucu ortaya çıkan büyük günah işleyenin kâfir mi yoksa mümin mi olduğu meselesi değişik anlayışların ortaya çıkmasına, fırka ve grupların oluşmasına yol açmış, sonuçta itikâdî, siyasî mezhepler, ekoller teşekkül etmiştir. Gerçekte bu mezheplerin görüşleri kelâm ilminin asıl malzemesini meydana getirir. Belirli konularda nasların tevili, tefsiri ve akli yorumu demek olan itikâdî mezheplerin kanaatleri bir araya getirildiğinde karşımıza kelâm ilmi adını taşıyan bir disiplin çıkar ki bu bilim dalının öncüleri ve kurucuları Mu'tezile mensupları olmuştur. Havaric, Şia, Mu'tezile ve Mürcie ilk oluşan siyasî ve itikâdî mezhepler olmakla birlikte bunlara Müşebbihe, Mücessime, Kaderiyye gibi fırkaları da eklemek gerekir. Bu arada bağımsız görüş sahiplerini de unutmamak gerekir.

"Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat" adında bir oluşum, daha sonra ilim, fikir ve düşünce tarihimizde yerini almıştır. Sünnet ve Cemaat Ehlinin teşekkülü bir zorunluluk sonucudur. Havaric, Şia, Mu'tezile vb. gruplar ortaya çıkmamış olsaydı adı geçen topluluğun oluşmasına belki ihtiyaç olmayabilirdi. Ancak zaruretler ve ihtiyaçlar sözü edilen topluluğun teşekkül etmesini gerektirmiştir.

Kelâm ilminin doğuşu, ilim, irfan ve fikir dünyamızda İslâmî bir disiplin olarak yerini alışı çeşitli şekillerde tetkike, tasnife tabi tutulmuştur. Müttekaddimûn, yani öncekiler dönemi kelâmı, şekil, muhteva ve usul yönünden kendine özgü bir kelâmdır. Belirgin özellik Mu'tezile'ye karşı olmakla birlikte şekil, muhteva ve usul

genelde Mu‘tezile’nin tespit ettiği dir. Ana konular varlık, Allah ve ahiret meseleleridir. Metot olarak cedel kullanılır. Ancak diğer dinlerin ilahiyat konularıyla da mukayeseler yapılmaktadır. Bu dönemde Sünnî Kelâm kendi özgür ortamında bağımsız bir ilim disiplini olmanın keyfini çıkarmakta, zihni inşa örnekleri sunmaktadır. Yine bu dönemde felsefe ve mantığın etkileri görülmez. Sünnî Kelâm muhtevasını kendi iç dinamiğinden İslâmî vahiyden alırken kendine özgü metodunu bulma ve geliştirme gayreti içindeydi. Kelâm en parlak dönemini yaşarken ana konularını tespit etmiş, daha sonra daima müracaat edilen kendisinden asla vazgeçilemeyen bir hüviyete bürünmüştür.

İmam-ı Gazali ile birlikte Kelâm ilminin tarihi seyrinde müteahhirûn, yani sonrakiler dönemi başlamıştır. İlmî disiplinler, çağlarının çocuklarıdır. Her bilim dalının maddi ve manevi çevre ile girift ve çok yönlü ilgisi vardır. Sonrakiler Kelâmı da dönemin atmosferini yansıtmakta o devirde tedavülde olan malzemeyi kullanmaktadır. Dönemin tartışmalarını, değer ifade eden görüşlerini bu dönemin Kelâmında görmek mümkündür. Müteahhirûn Kelâmcıları değerli eser ve görüşleriyle Kelâm ilminin sönmeyen yıldızlarıdır. Bunların başında İmâm-ı Gazâlî gelir. Nesefî, Râzî, İcî, Teftâzânî ve Cürcanî vb. mütekellimler ilk akla gelen klasik isimlerdir. İmam-ı Gazali, Kelâm ilminde müteahhirûnun başlangıcı kabul edilirken, Allame Teftâzânî bütün İslâmî ilimlerde mütekaddimûnun sonuncusu, Seyyid Şerif Cürcânî ise müteahhirûnun başlangıcı olarak kabul edilir. Gerçekte Sadüddin Teftâzânî’den sonra yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin başlatıcısı bizzat Teftâzânî olmuştur. Söz konusu dönemin bariz vasfı; şerhler, haşiyeler ve talikler dönemi olmasıdır. Allame Teftâzânî, İslâm ilimlerinin hemen hepsinde eser veren bu mütebahhir bilgin kendi yazdığı esere şerh yapan özgün âlimlerden biridir. *Makâsıdu’t-Tâlibin*’i *Şerh’ül-Makâsıd* haline getiren Teftâzânî’dir.

Teftâzânî sonrası dönemde çok araştırmaktan, çok çalışıp eser vermekten doğan yorgunluk alametleri belirmiştir. Bir de buna pek çok konunun ve meselenin önceki bilginlerce halledilmiş olduğu intibahını ilave etmek gerekir. Neticede selevin eserlerini tekrar gözden geçirmek, onlar üzerine şerhler, haşiyeler, talikler kaleme almak tarzında bir araştırma ve çalışma sistemi ortaya çıkmıştır. Öte yandan bu dönemde müstakîl, orijinal eserler verilmemiş değildir. Maalesef bunlar fazla yekün teşkil etmemektedir. Ancak bütün bunlarla birlikte Teftâzânî sonrası kelâmda günümüz kelâm meselelerine ışık tutacak, metot ve muhteva bakımından yararlar sağlayacak, yol gösterecek yıldızlar, kılavuzlar eksik değildir.

Osmanlı dönemi kelâmı dediğimizde ne anlamalıyız?

Biz kelâmı, kelâmın tarihî akışı içerisinde kendi mecrasında karşılaştığı değişiklikleri, gelişmeleri esas alarak bir tasnifte bulunmayı yerinde görüyoruz. “Kelâm Tarihi” kitabımızda ifade ettiğimiz gibi Kelâm ilminin son dönemini “Teftâzânî Sonrası Kelâm” diye adlandırıyor, Osmanlı dönemini bu kategoride mütalaa ediyoruz.

İslâm ilim ve düşünce tarihini üç dönem olarak mütalaa edenler yok değil. Buna göre Sıffin, hicrî 38'e kadar geçen süreyi iman ve ruh dönemi aklın henüz devrede olmadığı, neden, niçin, nasıl sorularının tedavüle sokulmadığı dönem olarak görenler var. Bunlara göre akıl çağı denilen ikinci devre Sıffin'den İbn-i Haldun'a kadar geçen süreyi kapsar. Bu sürede akıl kullanılmış İslâm her alanda gelişerek kendi medeniyetini kurmuştur. Bütün ilim, irfan, düşünce sahasındaki büyük atılımlar, eserler bu akıl çağının ürünleridir.

İbn-i Haldun'dan sonraki dönem ise muhafaza çağıdır. Bu dönemde geçmiş kültür ve medeniyet bütün yönleriyle koruma altına alınmış, bununla birlikte elbette yeni çalışmalar, ürünler ortaya konmuştur. Yine bu zaman zarfında diriliş dönemi -ki bu yaşadığımız çağdır- hazırlıklar yapılmış, Osmanlılar belki ümmete en büyük hizmeti geçmişini koruyarak onu nadide bir elmas gibi yeni kuşaklara taşımış, yeni beyin ve zihinlerin o miras üzerinde çalışarak eski ihtişamlı günlere dönmelerini sağlamak için bir güzel zemin hazırlamıştır. Son bir asır için de özellikle son yıllarda ülkemizde görülen değişim İlahiyat Fakültelerinin sayısının yüze yaklaşması bu fakültelerdeki yayın, araştırma ve öğretim faaliyetlerinin geldiği seviye gerçekten bizi haklı çıkarmaktadır.

Biz, "Kelâm Tarihi" kitabımızda Teftâzânî sonrası dönemde Osmanlılar zamanında yaşamış on dört âlimimizin kısaca kimlik, kişilik, eser ve görüşlerine yer verdik. Molla Fenârî, İbnü'l-Hümâm, Hızır Bey, Hayalî Ahmed Efendi, Hocazade, Kestelli, Devvânî, İbnü'l-Kemâl, Aliyyü'l-Kârî, Beyadî, Gelenbevî, Abduh, İzmirli ve Said Nursi. Bunların her biri eserleri ve görüşleriyle ilim ve irfan tarihimizde, kültür ve medeniyetimizin daima parıldayan yıldızları olarak mümtaz yerlerini almışlardır. Elbette isimleri zikredilen bu selefimizden başka pek çok ilim ve irfan abidemiz bıraktıkları eserlerle araştırmacıların ellerinin ve akıllarının bunlarla buluşmasını beklemektedir. Bizim neslimizin, bize sağlıklı bir şekilde ilahî bir emanet halinde nakledilen kültür ve medeniyet mirasımızın bütün eserlerini gözden geçirerek yeni bir anlayışla ve metotla insanlığa sunmak gibi bir görevi vardır. Ülkemizde kelâm çalışmaları daha ziyade İlahiyat ve İslâmî İlimler fakültelerinde yapılmaktadır. 1996 yılında mütevazî imkanlarla Konya İlahiyat Fakültesinde başlattığımız son olarak bu yıl Van'da icra ettiğimiz Kelâm Bilim Dalı zümre toplantılarımızın geçirdiği evreyi göz önüne aldığımızda gerçekten Allah'ın lütfu ve inayeti sayesinde verimli sonuçlar elde etmişiz.

Kişiler temelinde bir kısım araştırmacı kardeşimiz emekli olurken bir kısmı da hakkın davetine uyup rahmet-i Rahman'a kavuşmaktadır. Kelâmî usulü'd-dîn kabul ettiğimizde -ki öyledir- bu alanda araştırma, çalışma ve yayın yapan kardeşlerimiz hem nicelik hem de nitelik bakımından artmakta, kalite yükselmekte özellikle genç öğretim elemanlarımız lisan, alana hakim olma, klasik kelâmı toplumu ve diğerlerini tanıma, bilme, tahlil ve terkiplerde bulunma yönlerinden başarılı bir grafik çizmektedir. Bu usulü'd-dîn mensupları kendi aralarında değişik metot ve

görüşlere sahip olmalarına rağmen aynı hedefe koşmanın, aynı amaca ulaşmanın derin hazzını yaşıyorlar. Biz fotoğrafın bütününe bakıyor, ayrıntılarda, parçalarda takılıp kalmıyoruz. Diğer ülke ve toplumlarla ilişkiler ister İslâmî ister gayri İslâmî olsun yararlı bir çizgide devam etmektedir.

Kelâmın diğer İslâmî ilimler ve sosyal bilimler arasındaki konumunu ortaya koymada, günümüz mütekelimlerinin görevi münasip bir dille Kelâmın bir usûlüddin olduğunu, dinin temel hakikatlerinin izah ve sunumunun bu ilim disiplini ile yapıldığını belirtmek olmalıdır. Bazen bu taraftan, bazen karşı taraftan veya dışarıdan kendi bulunduğu konumu çok seven kişilerin ortaya attığı görüşlere fazla prim vermemek gerekir. Çağımızda anlaşmazlıkların değil hedef ve amaç doğrultusunda birleşmelerin, yardımlaşmaların, paylaşmaların, müsamaha ile birbirimize yaklaşmaların ve bilhassa tahammül sınırlarına olabildiğince zorlayarak koşmanın zamanıdır. Bunun farkında olmak ise ümmetin bir ferdi olarak hepimize düşen en önemli, kutsal bir ödevdir. Kelâm çalışmalarının ve araştırmalarının gelecek seyrini İlahiyat ve İslâmî Bilimler fakültelerindeki öğretim elemanları belirleyecektir. Onların hummalı bir faaliyet içerisinde olduklarının farkındayız. Yüksek lisans, doktora çalışmaları, yardımcı doçent, doçent ve profesör olmak için istenen yeterlilik şartları eserler, yayınlar her halde Kelâm çalışma ve araştırmalarının bu gününü ve geleceğini belirleyecektir.

Bu arada ve her zaman Rabbimiz’in lütuf, ihsan, fazıl, kerem ve inayetinin de bizimle birlikte olmasını temenni ediyor, Allah’ın bütün hayırlı teşebbüslerimizde bize yardımcı olmasını niyaz ediyoruz. Vesselam...

Vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Mülakat ve düzenleme

Osman Demir

